

Przyroda Wyżyny Olkuskiej i jej źródła historyczne

Przyroda Ziemi Olkuskiej jest szczególna w swojej urodzie.

Wyżyna Olkuska stanowi obszar 818 km². Należy do Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Znajduje się w jej części południowej.

Średnia wysokość Wyżyny Olkuskiej wynosi ok. 350-400 m n.p.m. **Najwyższym wzniesieniem jest ostaniec Skalka**, którego można podziwić w Jerzmanowicach.

Wyżynę Olkuską przepasują malownicze **doliny i wąwozy krasowe**, czyli powstałe w wyniku chemicznych procesów rozpuszczania skał przez wodę. Do najpiękniejszych zaliczamy **dolinę Prądnika i dolinę Sąspowską**, które stanowią część Ojcowskiego Parku Narodowego.

Na terenie ziemi Olkuskiej można podziwiać **Park Krajobrazowy „Dolinki Krakowskie”** o powierzchni 2137 ha oraz **Park Krajobrazowy „Orlich Gniazd”** (492 ha). Ten ostatni należy do największych parków krajobrazowych regionu olkuskiego. Znajduje się na terenie dwóch województw: śląskiego i małopolskiego. W Małopolsce obejmuje on gminy: **Bolesław, Klucze, Olkusz, Trzyciąż i Wolbrom**.

Drzewa rosnące na obszarze Ziemi Olkuskiej, to głównie : **grab, sosna, buk, brzoza, dąb i jodła**, rzadziej natomiast występuje **buczyna sudecka i buczyna karpacka**. Drzewa te wchodzi w skład **borów mieszanych** oraz **borów sosnowych**.

Występuje tu około **1600 gatunków roślin**, wśród nich **endemity** (rośliny rosnące tylko w danym miejscu, nietolerujące innego terenu) **relikty** (gatunki pozostałe po dawnej przyrodzie, wymierające). Z reliktyw można wymienić 60 gatunków, ale te najpopularniejsze, to: **przytulia krakowska, chaber miękkowłosy, warzucha polska, kruszczyk drobnolistny i omieg górski**.

Olkuską florę reprezentuje także roślinność kserotermiczna (sucholubna, lubiąca duże nasłonecznienie), w ilości **300 gatunków kserofitów**.

Fauna Ziemi Olkuskiej jest także bogata. Obejmuje **ponad 6000 gatunków**, w tym: 3000 owadów, 200 ptaków, 53 ssaki, 14 płazów, 7 gadów. Liczną grupą wśród zwierząt są **nietoperze**. Jest ich 19 gatunków, co stanowi większość polskich gatunków nietoperzy. Warto dodać, że w Polsce żyje 22 gatunki nietoperzy.

W 2008 r. utworzono **Rezerwat Pazurek**. Rozciąga się on na terenie gminy Olkusz i graniczy z gminą Klucze. Leży pomiędzy Jaroszewcem i Pazurkiem. Jest to część prastarych lasów, pradawnej puszczy. Jego teren wynosi 187,91 ha. **Najwyższe wzniesienie to Zubowe Skały**, o wysokości 440,6 m n.p.m. W Rezerwacie Pazurek rośnie 290 gatunków roślin naczyniowych, w tym storczyki i żyje 100 gatunków zwierząt. Znajduje się tu **góra Jastrząbka (420 m n.p.m.)**, o której wspomniano w **średniowiecznym dokumencie z 1534 r. – „Opis włości pomorzańskiej”**, autorstwa starosty rabsztyńskiego, Seweryna Bonera. W

czternastowiecznych zapisach występuje nazwa lasu „Chmielowiec”, którego część stanowi Rezerwat Pazurek.

W dokumencie z 1327 r. opisany jest fakt otrzymania pozwolenia dla Adama i jego syna Bracieja z Chrzęstowic na karczowanie lasu Chmelow, inaczej Chmielowiec, czy Chmielów, i założenie nowej miejscowości. Osada ta została nazwana Braciejówką, bo wzięła swą nazwę od owego Bracieja. Z kolei las, który mieli wykarczować ów ojciec z synem, sięgał do Jastrzębiej drogi, gdzie obecnie znajduje się góra Jastrząbka.

Przyjrzyjmy się dokładniej przyrodzie Rezerwatu Pazurek.

Las bukowy mieni się różnorodnymi barwami, w zależności od pory roku. Na wiosnę buki nie posiadają jeszcze liści, do najniższych warstw lasu, dociera światło słoneczne. Na przedwiośniu budzi się do życia m. in. żywiec dziewięciolistny, kokorycz pusta, przylaszczka. W maju zakwita marzanka wonna i żywiec cebulkowy. Latem, w półmroku, urodę swoją odślaniają rośliny saprofityczne czyli bezzieleniowe, np. storczyk gnieźnik leśny.

Z kolei **na południowych stokach wzniesień** rosną rośliny, które lubią nasłonecznienie. Należą do nich storczyki (m. in. kruszczyk szerokolistny, buławnik wielkokwiatowy, żłobik koralowy), groszek wiosenny, konwalia majowa, pachnący jak cytryna miodownik melisowaty.

Natomiast **Zubowe Skały** (wapienie powstałe w morzu istniejącym 150 mln lat temu) niegdyś pokrywał las jaworowy. Obecnie rosną tu jego pozostałości, np. paproć jęczyznik zwyczajny.

W Rezerwacie pazurek można wyodrębnić **5 obszarów leśnych**. Są to: żyzna buczyna sudecka, ciepłolubna buczyna storczykowa, kwaśna buczyna niżowa, kontynentalny bór mieszany, suboceaniczny bór sosnowy świeży.

Spacerując wyznaczonymi turystycznymi trasami przez Rezerwat Pazurek, możemy podziwiać interesujące formy skałkowe, jak ściany, bloki wapienne, murki, półki, załomy skalne, jaskinie, szczeliny, leje krasowe. Skały wapienne, posiadają różnorodną strukturę. Jedne są barwy szarej lub żółtawej, które są kruche, rozpadają się i łamią. Natomiast wapienie jasnoszare i białe charakteryzują się zbitą bodową, nie składają się z warstw i są jednorodne. Pod wpływem rozpuszczania skał wapiennych przez wodę powstały relikty skalne tzw. **ostańce**. Występuje 11 form ostańców. Należą tu cokoły skalne, strome skalice ze szczelinami, grzbiety wapienne o łagodnych stokach.

W Rezerwacie Pazurek występują także **obce gatunki roślin**, jak dąb czerwony klon jesionolistny, czeremcha amerykańska, robinia akacjowa.

Fauna Rezerwatu Pazurek liczy ok. 100 gatunków, w tym płazy (żaba trawna, ropucha szara, ropucha zielona, rzadko spotykana rzekotka drzewna); gady (jaszczurka zwinka, padalec

zwyczajny i zaskroniec), ssaki (sarna, dzik, lis, kuna leśna, wiewiórka pospolita, orzesznica i popielica, borsuk, nietoperz nocek duży), mrówka rudnica.

Na terenie Rezerwatu Pazurek miejscami występuje **różnorodność biocenotyczna** tj. różnorodność gatunkowa roślin, zwierząt oraz użytków ekologicznych (bagna, oczka wodne, torfowiska, polany), kontaminacja drzew i krzewów, piętrowa budowa lasu i obumarłe drzewa.

Sprzymierzeńcami lasu są gady, płazy, nietoperze, ptaki owadożerne, mrówki, ponieważ żywią się one szkodnikami lasu. Mrówki – służba sanitarna lasu, żywią się szczątkami martwych zwierząt, owadami i poczwarkami szkodników. Poza tym spulchniają glebę, roznoszą nasiona roślin. Dziki z kolei redukują ilość larw i pędraków szkodliwych owadów.

Drugi z rezerwatów Ziemi Olkuskiej to **„Januszkowa Góra”**. Posiada ona obszar 40 ha. Jest położona niedaleko miejscowości Rabsztyn i Podlesie. Występują tu ostańcowe wzgórza, na których rośnie buk, sosna i jodła. Najwyższe wzniesienie wynosi 445 m n. p. m. Na terenie rezerwatu występują siedliska: żyzna buczyna sudecka, ciepłolubna buczyna naskalna, grąd subkontynentalny (las liściasty z udziałem grabów, lipy i dębów), wapienne ściany skalne, zbiorowiska naskalne, jaskinie, szczeliny. W **„Januszkowej Szczelinie”** (dł. 180 m, gł. 56,5 m, dostępność: ok. 50 m, głębokość 39 m, **zbliżenia poniżej dostępności grożą śmiercią!!!**) mieszka **nietoperz – nocek duży**. Do wnętrza „Januszkowej szczeliny” wiedzie okrągła studnia. W jaskini można spotkać mosty i półki skalne.

Nieopodal Starego Olkusza znajduje się **użytek ekologiczny „Sasanka”**. Występują tu dawne wyrobiska i szybiki kopalniane, pozostałości starego grodziska i ruiny kościółka św. Jana. Sąsiaduje on ze Sztolnią Ponikowską. Obszar jest porośnięty borem sosnowym. Rośnie tu m. in. pleszczotka górską, dziewięciśli beżłodygowy, sasanka otwarta, jak również storczyki.

Źródła:

-Rezerwat PAZUREK i okolice, materiał edukacyjno-promocyjny Miasta i Gminy Olkusz oraz Nadleśnictwa Olkusz;

-Olkusz ...na co dzień i na weekend, Urząd Miasta i Gminy Olkusz;

-Stanisław Wika, Tadeusz Szczyrek, Bogdan Kieś, Grażyna Morcinek (rozdziały 2-7), Ryszard Malik, Anna Mirowska, Jacek Sypień (rozdziały 8-13), Rezerwat PAZUREK i okolice, przewodnik po ścieżce dydaktycznej, materiał edukacyjno-promocyjny Miasta i Gminy Olkusz oraz Nadleśnictwa Olkusz, Olkusz 2013.

Oprac. Iwona Rams z ZS Nr 1 w Olkuszu